

“Als je echt op alle vlakken met taal bezig bent, gaan onderdelen elkaar versterken”

Leesonderwijs op het Segbroek College

‘We zijn allemaal boekendokters’

Renate van der Geer en Bertil Govers zijn de ‘Segbroek BoekenDokters’. Twee docenten Nederlands die op hun school, het Segbroek College in Den Haag, een uitgebreid leesbevorderingsprogramma hebben opgezet. Hun meest effectieve medicijn tegen ontlezing? Persoonlijk advies van enthousiaste docenten, in de context van een schoolbreed taalbeleid.

Als je in december 2022 tegen Renate van der Geer en Bertil Govers had gezegd dat ze in het voorjaar van 2024 op de plaatselijke radiozender en het congrespodium van ‘Heel Den Haag Leest’ over leesbevordering zouden vertellen, hadden ze je verbaasd aangekeken. Op dat moment waren de Segbroek BoekenDokters nog niet meer dan een ludieke act van twee in witte jas gehulde docenten die hun collega’s hielpen aan een passend boek als kerstgeschenk. Maar van het een kwam het ander, en krap twee jaar later zijn de BoekenDokters zowel binnen als buiten hun school een begrip.

Stroomversnelling

Een stevig taalbeleid met aandacht voor lees- en leesvaardigheidsbevordering had het Segbroek College (mavo/havo/vwo/gymnasium, 2240 leerlingen) al langer. De eerste impuls kwam toen Renate van der Geer in 2015 enthousiast terugkeerde van een kennismaking met de strategieën voor begrijpend lezen van de Amerikaanse onderzoeker Cris Tovani. In haar spoor gingen eerst de secties Nederland en moderne vreemde talen en vervolgens docenten van de bèta- en gammavakken op cursus: de aandacht voor leesvaardigheid begon te groeien.

De tweede impuls kwam eind 2020 toen vanuit het toezichtkader van de inspectie de havo onder een vergrootglas kwam te liggen. In een omvangrijk verbeterplan, gericht op versterking van de onderwijskwaliteit, was verbetering van de taalvaardigheid een belangrijke hefboom. De urgentie nam toe en daarmee kwam ook de ontwikkeling van taalbeleid in een stroomversnelling.

Taalbeleid

Inmiddels heeft het Segbroek College een uitgebreid taalbeleid, waarvan Bertil Govers sinds 2021 coördinator is. Dit beleid rust op zes pijlers, die elk door een werkgroep van docenten worden behartigd. Vier pijlers zijn gericht op het verbeteren van leesvaardigheid, één op leesbevordering en leesplezier en één op duurzaamheid, borging en cyclisch werken.

Het werken met rijke teksten volgens de didactiek van Cris Tovani heeft een plek gekregen binnen pijler drie, het verbeteren van het leerstofaanbod bij het vak Nederlands. Ook extra taallessen vallen hieronder. “Wij geven alle leerlingen in de brugklas een extra uur Nieuwsbegrip om hun leesvaardigheid te verbeteren”, licht Bertil toe. “Leerlingen die méér nodig hebben dan dat ene uur, delen we in bij de naschoolse taalsteunlessen. Ook tweede- en derdejaarsleerlingen met een te laag taalbeheersingsniveau krijgen extra taalsteunlessen. Vanaf het schooljaar 2025-2026 worden alle taalsteunlessen door onze eigen docenten gegeven.” In pijler vier wordt onder de noemer ‘taalgericht vakonderwijs’ aan leesvaardigheidsstrategieën gewerkt, maar dan binnen de gamma- en bètavakken.

Taalrijke school

De vijfde pijler onder het taalbeleid is ‘de taalrijke school’. Dit is de pijler waar het werk van de Segbroek BoekenDokters onder valt. Hun ludieke optreden op de kerstbijeenkomst bracht Bertil en Renate op het idee een BoekenDokterspraktijk voor leerlingen op te zetten. Daarin geven zij persoonlijke leesadviezen, met als doel dat leerlingen plezier in lezen krijgen en daarin een ontwikkeling doormaken. “We hebben van de Boekendokters een merk gemaakt”, zegt Bertil. “We benaderen ontlezing als een marketingvraagstuk. Hoe vergroot je de kans dat leerlingen het lezen van een boek waarderen? Daartoe hebben we een leesbevorderingsmix ontwikkeld. Onder de paraplu van het merk De Boekendokters ontwikkelen we binnen en buiten de lessen tal van leesactiviteiten waarbij de persoonlijke benadering van een leerling zoveel mogelijk centraal staat.”

Geef de docent een hoofdrol

Een belangrijk element in veel van de activiteiten is de persoon van de docent. “Wij denken dat het belangrijk is om zo dicht mogelijk bij de lezer te komen”, legt Renate uit. “Daarom beginnen Bertil en ik met hulp van collega’s Nederlands het schooljaar met een spreekuur in de mediatheek. Wij zitten daar in onze witte jas en iedere leerling kan bij ons terecht voor persoonlijk leesadvies. Ook maken we posters met persoonlijke boekentips van docenten, die het hele jaar door in de school hangen. We hebben een ‘Boek van de Week’, waarover iedere docent Nederlands in de les iets vertelt …” Bertil: “… en sinds kort ook een eigen boekensite, BoekenBron. Die vervangt onze geprinte boekenlijst voor de bovenbouw. Op BoekenBron kunnen leerlingen niet alleen boeken zoeken op niveau, periode en aantal pagina’s, maar zien ze ook: wat zegt mijn eigen docent over dit boek? Die persoonlijke aanbevelingen werken écht. Zodra een docent enthousiast over een boek vertelt, is een leerling veel sneller geneigd dat boek te gaan lezen.”

Maak het advies persoonlijk

Het is belangrijk om bij de individuele leerling aan te sluiten, zegt Renate. “Ga in je advies niet uit van de ‘gemiddelde zestienjarige’. Bij ons op school begint elke les Nederlands met 10 tot 15 minuten lezen (we hebben lessen van 80 minuten). Dan lopen we als docenten rond en knopen met leerlingen gesprekjes aan. Hoe heb jij dit boek gekozen? Wat vind je ervan? Als leerlingen na 25 pagina’s nog niet ‘in een boek zitten’, zeggen we: neem alsjeblieft een ander boek. Wat vind jij nou interessant? Want iedere leerling is anders. Laatst zag ik een jongen die niet erg van lezen houdt, helemaal opfleuren toen hij hoorde dat ‘De thuiskomst’ van Anna Enquist gaat over James Cook, die Australië heeft ontdekt. Zelf is deze jongen in Australië geboren, dat was een boek voor hem.”

Trek samen op met de mediatheek

Docenten zijn ook belangrijk als brug naar de mediatheek. Die speelt bij leesbevordering een centrale rol, maar dan moeten leerlingen wel de weg weten te vinden. “Eigenlijk moeten ze hun boek gekozen hebben voordat ze in de mediatheek komen”, vindt Renate. “Anders loop je kans dat ze het eerste het beste dunne boekje pakken. Maar dan moeten ze wel weten wat er te vinden is. Dat doen ze dus in een persoonlijk gesprek met de docent en door te grasduinen in BoekenBron. Daarnaast hebben we het overleg tussen docenten en de mediatheek nieuw leven ingeblazen. Samen hebben we het aanbod opgeschoond, een ‘thematoren’ voor boeken rond actuele thema’s aangeschaft en gekeken hoe we leerlingen beter kunnen bereiken met nieuwtjes op het gebied van lezen. We maken nu korte presentaties met beeld en geluid die alle docenten Nederlands gebruiken in de les. Welke nieuwe titels zijn er in de mediatheek? Wat staat er in de thematoren? Dat werkt goed.”

Blijf meten en waar nodig bijsturen

Evalueren en waar nodig bijsturen is belangrijk, zegt Bertil. “Cyclisch werken is de zesde pijler van ons taalbeleid. Natuurlijk zijn effecten op leesmotivatie en leesplezier lastiger te meten dan effecten op leesvaardigheid. Van onze taalsteunlessen weten we dat bijna 70 procent van de brugklasleerlingen hierdoor één of twee taalvaardigheidsniveaus omhooggaat; 11,4 procent zelfs drie of vier. De examenresultaten voor Nederlands zijn de laatste twee jaar echt goed. Maar leesbevordering blijft moeilijker meetbaar. Je wilt leerlingen iets moois meegeven, iets waar ze gelukkiger van worden. Dat zie je vooral terug in individuele reacties.” Renate: “Dat je een Boek van de Week bespreekt en maanden later ziet dat een leerling van wie je het helemaal niet verwacht, het heeft gelezen. Dat een leerling komt vertellen hoe mooi een boek was. Ik word heel vaak verrast, en ik weet zeker dat ik lang niet alles hoor en zie.”

Vraag je af wie je bereikt

Wel vragen Renate en Bertil zich af of al hun activiteiten de juiste doelgroep bereiken. “We hebben bijvoorbeeld een Inktaap-groep, dat zijn leerlingen die literaire werken lezen en beoordelen voor de landelijke Inktaap-wedstrijd”, zegt Renate. “Die is heel populair, we moeten bijna een wachtlijst aanleggen. Maar daarmee bereiken we vooral leerlingen die lezen toch al leuk vinden. Voor de leerlingen die er een hekel aan hebben, die het van thuis misschien minder meekrijgen, moeten we iets extra’s doen. Maar wat?! Daar zijn we continu naar op zoek. We hebben nu meegedaan met ‘Scholieren ontmoeten Schrijvers’, een initiatief van Bibliotheek Den Haag dat lijkt op de Inktaap. Een geweldig, laagdrempelig en inspirerend initiatief.

Werk samen met andere partijen

Samenwerken met andere partijen is iets wat Renate en Bertil sowieso graag doen. “Je moet een beetje ‘rumour around the brand’ creëren”, vindt Bertil. “Daarom organiseren we elk jaar een geweldig Boekenweekfeest, nodigen we schrijvers uit op school, nodigen we bibliotheken uit, verzorgen we speciale lessen in de aula, noem maar op. Maar veel activiteiten betekent ook véél werk. Samenwerken met een andere partij kan de last net iets verlichten. Maar het zorgt vooral voor verdieping omdat zo’n partij andere inzichten meeneemt. En als je eenmaal korte lijnen hebt, komt van het een het ander. Binnen het Haagse leesbevorderingsnetwerk Heel Den Haag Leest hebben we inmiddels warme contacten met uiteenlopende partijen.”

Betrek de hele school

Tot slot: wat zijn de factoren die het Segbroek College tot dit punt hebben gebracht? “Als je vraagt: waar zit de chemie, dan is dat in een schoolbrede aanpak van leesbevordering én leesvaardigheid”, zegt Bertil. “Als je echt op alle vlakken met taal bezig bent, gaan onderdelen elkaar versterken. Draagvlak voor taalbeleid was er bij ons al vroeg, maar je hebt ook enthousiaste kartrekkers nodig. En, ongelooflijk belangrijk: steun van de directie. Zonder taakuren en bijscholing voor collega’s red je het niet. In een schoolbrede aanpak moet je het samen doen. We zijn allemaal boekendokters!”

Wetenschappelijke reflectie Segbroek College

We hebben wetenschappers verbonden aan de Kennistafel Effectief Leesonderwijs gevraagd te reflecteren op de praktijkvoorbeelden. Wat herkennen zij vanuit de theorie en welke aanbevelingen hebben zij voor de scholen in de praktijkvoorbeelden én de lezer die aan de slag wil met het leesonderwijs op de eigen school? Deze wetenschappelijke reflectie is geschreven door Suzanne Bogaerds-Hazenberg, onderzoeker Effectief Leesonderwijs (leesonderwijs.com & Radboud Universiteit)

Het Segbroek College heeft zichzelf gepositioneerd als een school met stevig leesonderwijs door in te zetten op leesvaardigheid en leesplezier in de volle breedte. Dat doen ze er bovendien met een glimlach, dankzij de ludieke BoekenDokters. Wat werkt daar precies en waarom?

Een verankerde en schoolbrede leescultuur

Wat kenmerkt een schoolbrede leescultuur? Diverse onderzoeken suggereren dat een schoolbibliotheek met een kundige bibliothecaris samenhangt met betere prestaties in onder andere lezen, zeker wanneer er sprake is van een rijk en actueel boekenaanbod dat regelmatig doelbewust gerouleerd wordt (Wine et al., 2023). Maar de schoolcultuur rust natuurlijk op meer schouders dan die van de mensen in de bieb: van doorslaggevend belang zijn leraren zelf: hun actieve begeleiding bij boekkeuze (Dera, 2018; Merke et al., 2024), hun interesse in wat leerlingen lezen (Pelletier et al., 2024) en hun schoolbrede voorbeeldgedrag als lezende leraar (Daniels & Steres, 2011) en lezende schoolleider (Merga & Mason, 2019) zijn cruciaal voor een leescultuur die een positieve leesmotivatie aanwakkert bij leerlingen.

Het Segbroek College illustreert prachtig hoe dit in de praktijk kan worden gedaan: er is structureel tijd ingeroosterd om te lezen, er is een rijk tekstaanbod in de school aanwezig, er zijn wisselende themacollecties, leerlingen kiezen boeken met ondersteuning via een digitale boekenzoeker – inclusief persoonlijke tips door leraren en medeleerlingen – en de ludieke BoekenDokters begeleiden leerlingen ook in de bieb bij hun boekkeuze. Dat sluit mooi aan bij het promotieonderzoek door De Kleijn (2025) die liet zien dat alleen maar een digitale keuzetool voor leerlingen onvoldoende is: ook bij een tool is persoonlijke keuzebegeleiding belangrijk. De rol van de schoolleider en de pijler gericht op borging maakt dat de leescultuur ook op langere termijn overeind kan blijven: er is geld voor nascholing en er zijn taakuren om het taalgerichte vakonderwijs vorm te (blijven) geven. Bovendien helpt het schooloverstijgende leesbevorderingsnetwerk en andere initiatieven om de leescultuur blijvend te voorzien van prikkelende impulsen.

Daarmee vertoont de school alle kenmerken van een rijke leescultuur: een educatieve context waarin er sprake is van voldoende *beschikbaarheid* van teksten, *gelegenheid*, actieve *aansporing* en *ondersteuning* om te lezen (Daniels & Steres, 2011). Wanneer we kijken vanuit de bril van de leerling zien we ook het ABC'tje voor het duurzaam ondersteunen van intrinsieke (lees)motivatie terugkomen: autonomie (leerlingen hebben zeggenschap over wat ze lezen), betrokkenheid (persoonlijke aandacht en begeleiding bij boekkeuze, sociale evenementen voor lezende leerlingen onderling) en competentie (aansluiten bij wat de leerling kan, investeren in taal- en leesvaardigheid). Uit onderzoek weten we dat doelbewuste interventies gericht op leesmotivatie hun vruchten afwerpen op het gebied van leesplezier en leesmotivatie (McBreen & Savage, 2021). Dat is juist in het voortgezet onderwijs belangrijk omdat vo-leerlingen zich vaak te weinig begeleid voelen in hun boekkeuze, terwijl dit van belang is voor het verkrijgen of behouden van een gunstige leesattitude (Pelletier et al, 2024).

Leesvaardigheid bevorderen in de volle breedte

Het Segbroek College zet daarnaast terecht in op een versteviging van de leesvaardigheid van leerlingen, zowel via specifieke lesmaterialen als een helder aanbod van leesstrategieën, ook binnen de context van vakgericht taalonderwijs, en extra ondersteuning voor speciale doelgroepen. Dat sluit aan bij de bevindingen van een recente review naar bewezen bouwstenen voor effectief leesonderwijs in het VO (Woldendorp, Ganuschak, & van Steensel, 2025). Zo kan het leren gebruiken van leesstrategieën de leesvaardigheid van leerlingen vergroten (Okkinga et al., 2018), en zeker de zwakkere lezers profiteren hiervan (Filderman et al., 2021).

Een grote kracht van het Segbroek College is dat er ook aan transfer wordt gewerkt: dankzij het taalgerichte vakonderwijs kunnen leerlingen in alle vakken verder werken aan hun taal- en leesvaardigheid. Diverse onderzoeken en meta-analyses onderschrijven dit: aanpakken waarbij vakinhoud en leesvaardigheid gecombineerd worden – bijvoorbeeld via tekststructuuronderwijs (Hebert et al., 2016) of andere zogenaamde 'content-based approaches' (McKewon et al., 2009) – hebben gunstige effecten op leesvaardigheid hebben. De schoolbrede insteek van taalgericht vakonderwijs is, mits de leraren hier voldoende in geschoold zijn, dan ook een verstandige zet van het Segbroek College. Bovendien kan het extra lonen om in het VO al deze leesinterventies nadrukkelijk te combineren met betekensivolle schrijftaken (Woldendorp et al., 2025)

Bronnen

Daniels, E., & Steres, M. (2011). Examining the effects of a school-wide reading culture on the engagement of middle school students. *RMLE Online*, 35(2), 1-13.

Dera, J. (2019). De praktijk van de leeslijst. *Een onderzoek naar de inhoud en waardering van literatuurlijsten voor het schoolvak Nederlands op havo en vwo.* Amsterdam: Stichting Lezen.

Filderman, M. J., Austin, C. R., Boucher, A. N., O'Donnell, K., & Swanson, E. A. (2022). A meta-analysis of the effects of reading comprehension interventions on the reading comprehension outcomes of struggling readers in third through 12th grades. *Exceptional Children, 88*(2), 163-184.

Hebert, M., Bohaty, J. J., Nelson, J. R., & Brown, J. (2016). The effects of text structure instruction on expository reading comprehension: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology, 108*(5), 609.

McBreen, M. & Savage, R. (2021). The Impact of Motivational Reading Instruction on the Reading Achievement and Motivation of Students: a Systematic Review and Meta-Analysis. *Educational Psychology Review,* 33, 1125–1163.

McKeown, M. G., Beck, I. L., & Blake, R. G. (2009). Rethinking reading comprehension instruction: A comparison of instruction for strategies and content approaches. *Reading Research Quarterly, 44*(3), 218-253.

Merke, S., Ganushchak, L., & van Steensel, R. (2024). Effects of additions to independent silent reading on students' reading proficiency, motivation, and behavior: Results of a meta-analysis. *Educational Research Review, 42,* 100572.

Merga, M. K., & Mason, S. (2019). Building a school reading culture: Teacher librarians' perceptions of enabling and constraining factors. *Australian Journal of Education, 63*(2), 173-189.

Okkinga, M., van Steensel, R., van Gelderen, A. J., van Schooten, E., Sleegers, P. J., & Arends, L. R. (2018). Effectiveness of reading-strategy interventions in whole classrooms: A meta-analysis. *Educational Psychology Review, 30*(4), 1215-1239.

Pelletier, D., Guay, F., & Falardeau, É. (2024). Contributions of reading support from teachers, parents, and friends to reading related variables in academic and recreational contexts. *Reading Research Quarterly, 59*(3), 327-348.

Wine, L. D., Pribesh, S., Kimmel, S. C., Dickinson, G., & Church, A. P. (2023). Impact of school librarians on elementary student achievement in reading and mathematics: A propensity score analysis. *Library & Information Science Research, 45*(3), 101252.

Woldendorp, P., Ganuschak, L. & van Steensel, R.C.M. (2025). *Bouwstenen van leesvaardigheid in het voortgezet onderwijs: een umbrella review.* Erasmus Universiteit Rotterdam.